

Вступне слово

Оскільки третя Міжнародна науково-теоретична конференція «Літератури світу: поетика, ментальність і духовність» (жовтень 2018 року) та черговий випуск однойменного збірника матеріалів конференції присвячені до 80-річчя від Дня народження доктора філологічних наук, професора Козлова Анатолія Васильовича, то перш за все хотілося б поділитися спогадами про нього, які надіслали його колеги-науковці з різних куточків України. Безмежно вдячні всім тим, хто згадав різні моменти спілкування з Анатолієм Васильовичем. Вічна пам'ять найкращому засновнику конференції, її організатору та науковцю, який щиро й до кінця днів свого життя був відданий науці. Він постійно повторював: «Усі та всіх зраджують, тільки наука залишається вірною!».

Галич Олександр

доктор філологічних наук, професор,
професор кафедри державного управління,
документознавства та інформаційної діяльності
Національний університет водного господарства
та природокористування (м. Рівне)

ВІН БУВ ГАРНОЮ ЛЮДИНОЮ

Пам'яті А. В. Козлова

У вічність відходять друзі,
Що знав їх не рік, не два.
І десь там далеко в тузі
Страждає чиясь жона.
Ми бачились дуже рідко,
Не часто, не кожен рік.
Життя ж вирувало швидко,
Який же короткий вік!
Лиш пам'ять одна ще може

У темряву днів і років
Нести його болі й тривоги,
Які так донести хотів
До нас, які будуть далі
З відкритим забралом йти
У світлі примарні далі,
Аби досягти мети...

Ці рядки народилися 30 жовтня 2014 року в Старобільську, що на Луганщині після дзвінка з Кривого Рогу. Телефонувала моя колишня докторантка Тетяна Вірченко. Зі слізьми в голосі вона повідомила про смерть Анатолія Васильовича Козлова, наукового керівника її кандидатської дисертації, який потім рекомендував її на навчання до мене в докторантуру.

Запам'ятався мені останній дзвінок від Анатолія Васильовича. Сталося це десь наприкінці липня 2014 року. В Луганську тоді була дуже непроста ситуація. Дружину мені вдалося відправити з міста, за день чи за два до дзвінка виїхав менший син з родиною. Я залишався в місті один. Обстріли Луганська були такими потужними, що залишатися в квартирі було надзвичайно небезпечно. Найбезпечнішим місцем став коридор, де на бетонній підлозі я розмістив матрац, ковдри. Там я проводив більшу частину доби. І ось тоді почувся телефонний дзвінок, і я почув голос Анатолія Васильовича. Було видно, що він добре розумів ситуацію на Сході України, а тому запропонував приїхати до Кривого Рогу й зупинитися на певний час у нього. Я сердечно подякував професору за запрошення. Їхати в це місто я тоді не збирався, у мене були й інші варіанти, але дзвінок з Кривого Рогу залишився в пам'яті, я мав багато знайомих і друзів, але лише одиниці з них пропонували мені пережити в них тяжкі часи. І за це я завжди буду вдячним Анатолію Васильовичу Козлову.

Уперше з ним я познайомився у травні 1991 року. Сталося це за таких обставин. Я був докторантом тодішнього Київського державного педагогічного інституту імені О. М. Горького. Разом зі мною лише на іншій спеціальності

навчався П. І. Білоусенко, який до докторантури завідував кафедрою української мови в Криворізькому державному педагогічному інституті. З ним я був знайомий раніше, оскільки Петро Іванович був головою ДЕК у Рівненському державному педагогічному інституті імені Д. З. Мануїльського на філологічному факультеті, деканом якого я тоді був. Саме майбутній професор П. І. Білоусенко запропонував мені поїхати головою ДЕК до Кривого Рогу. За його ініціативою моя кандидатура на цю посаду була затверджена міністерством освіти УРСР. 25 травня рано вранці я приїхав потягом з Києва і одразу приступив до виконання обов'язків голови Державної екзаменаційної комісії на філологічному факультеті. Через день чи два мене познайомили з Анатолієм Васильовичем Козловим, який тоді очолював кафедру української літератури.

Через кілька днів Анатолій Васильович запропонував мені здійснити з ним автомобільну екскурсію по місту, адже я приїхав до Кривого Розу вперше й міста зовсім не знав. Від екскурсії я відмовився, бо закінчував докторську дисертацію й увесь вільний час проводив за друкарською машинкою, яку привіз з собою, друкував текст монографії (дисертацію я захистив того ж 1991 року, 27 грудня в Київському університеті імені Тараса Шевченка).

Тоді ж у травні-червні 1991 року я мав кілька розмов з Анатолієм Васильовичем. Він цікавився моїми науковими інтересами в галузі документальної літератури. Я закінчував докторську дисертацію “Українська письменницька мемуаристика: природа, еволюція, поетика”. Він писав про українську драматургію, наводив цікаві факти, про які я не знав.

Удруге ми зустрілися у Львові на конференції з фольклористики через два роки. Організатори проводили її протягом кількох днів, зібрали гроші на видання матеріалів, які так і не видали, а гроші учасникам не повернули. Під час однієї з розмов Анатолій Васильович запропонував мені допомогти підготувати кандидатів наук для його кафедри, взявши трьох аспірантів. Науковий потенціал кафедри української літератури тих часів бажав кращого.

Я погодився, хоча на той момент мав зовсім малий досвід у підготовці кандидатів філологічних наук. На момент повернення з докторантури в Рівному не було навіть аспірантури з мого фаху. У 1993 році аспірантура вже була, я мав кількох аспірантів, але жодний з них на той час ще не захистив дисертації. Анатолій Васильович вірив, що підготувати кадри для Кривого Рогу мені під силу. Його впевненість передалася й мені.

Наступного року до цільової аспірантури з теорії літератури, яку відкрили в Рівному, приїхало двоє учениць А. В. Козлова – Ірина Василенко та Інеса Данильченко. Третя претендентка, здається, вступила до аспірантури в Києві. Таким чином, у мене з'явився ще один місточок, що пов'язував з Кривим Рогом і конкретно з Анатолієм Васильовичем. Обидві учениці проф. Козлова А. В. за моєю порадою обрали теми, пов'язані з документальною літературою, вивченням якої я займався з аспірантських років, що минули в Донецькому державному університеті. Їхні дисертації були завершені достроково. Ірина Василенко захистила роботу “Специфіка літературного портрета як жанру сучасної української мемуарної прози” у Дніпропетровському державному університеті 27 червня 1997 року, а Інеса Данильченко це зробила наступного дня в цьому ж університеті. Тема її дисертації: «Трансформація життєвої правди в художню у творах української художньої біографії».

Наші творчі контакти з Анатолієм Васильовичем продовжилися після мого переїзду до Луганська. Проблема духовності, якою займався проф. Козлов А. В., давала широкі можливості для наукових пошуків у сфері документалістики. Я брав участь у кількох наукових конференціях з проблем духовності, які протягом більше десяти років щорічно проводив завідувач кафедри української літератури Криворізького педінституту, згодом – університету. Одного разу він запропонував мені знову здійснити автомобільну екскурсію по Кривому Рогу. Цього разу я не відмовився. Екскурсиводом була доцент Ірина Михайлівна Василенко, колишня моя аспірантка. Ми об'їхали центр міста, потім побували поблизу знаменитої «Криворіжсталі». Так я побачив місто, яке не вдалося роздивитися в далекому вже 1991-му.

Анатолій Васильович кілька раз бував у Луганську. Двічі на щорічних наукових конференціях “Слобожанщина: літературний вимір”. Пам’ятаю його останній виступ на пленарному засіданні десь у 2012 чи 2013 році. Доповідь була присвячена аналізу одного із творів Григорія Квітки-Основ’яненка. Говорив професор цікаво, аргументовано, емоційно, з гумором. Студенти, що були присутні на конференції, пізніше відзначали його виступ як найкращий.

Наші контакти мали досить широку географію. На різних конференціях ми зустрічалися, окрім Кривого Рогу та Луганська, ще й у Львові, Одесі, Дніпропетровську, Бердянську... Пам’ятаю, як у Бердянську обидва ми з дружинами прогуляли по набережній біля ще теплого осіннього моря, потім пообідали в якомусь кафе тут же на набережній.

А ще наші зустрічі кілька разів відбувалися в Кіровограді. Я в 2003 – 2005 роках був там членом спеціалізованої вченої ради з теорії літератури. Анатолій Васильович теж був членом цієї ж ради. У 2005 році я виступав там опонентом на захисті кандидатської дисертації його сина Романа Анатолійовича. Пізніше він став моїм докторантом і успішно захистив докторську дисертацію у Львівському національному університеті імені Івана Франка. Моєю докторанткою була й дружина проф. Козлова Світлана Іванівна Ковпик, чия докторська дисертація з української драматургії була успішно захищена в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка. Під час захисту Анатолій Васильович сидів зі мною поряд, і я добре пам’ятаю, як він хвилювався під час процедури захисту й водночас пишався тим, що його дружина досягла значних висот в улюбленій ним філології, продовживши справу його життя – вивчення української драматургії.

Було й ще одне, що, можливо, нас зближувало, хоча ми про це ніколи не говорили. Обидва ми родом з Донеччини, я – з Макіївки, а він десь із західної частини Донецької області. У пам’яті стерлася назва його села, що було, здається в Красноармійському районі.

Скоро буде вже рік, коли не стало Анатолія Васильовича Козлова. Проте якимось не віриться, що його немає з нами. Здається, що ось знову пролунає

телефонний дзвінок і почується знайомий голос криворізького професора. Голос доброї, розумної, щирої людини.

Розумієш, що це вже аж ніяк неможливо, але душа хоче поговорити з Анатолієм Васильовичем ще раз, щоб навіки зберегти в пам'яті тембр його голосу, особливості побудови фрази, експресію думки...

Рівне, вересень – жовтень 2015 р.